

Розпопа Євгенія Сергіївна

студентка гр. ПОФГзмсв-11, ННІНОТ, ЗУНУ, м. Тернопіль

Науковий керівник: к. е. н., доцент Сидор І. П.

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ГРОМАДЯН

Підвищення фінансової грамотності громадян України є одним з основних напрямків формування її інвестиційного ресурсу. Фінансова освіта необхідна людині у будь-якому віці. Дітям вона дає перше уявлення про цінність грошей, прищеплює навички планування бюджету і принципів формування заощаджень. Складність проблеми підвищення рівня фінансової грамотності людини диктує необхідність застосування системи інструментів, яка забезпечить комплексний підхід до вирішення цієї проблеми з найбільш раннього періоду соціалізації людини – його дитинства. Ключову роль в цьому відіграють саме інтерактивні методи навчання як найбільш ефективні засоби завоювання інтересу дитини.

Світова практика налічує безліч варіантів фінансування впровадження інтерактивних інструментів розвитку фінансової грамотності дитини. Такими інститутами виступають центральні банки, фінансові регулятори та їх аналоги, організації та установи з питань зайнятості населення, міністерства освіти та освітні організації, установи з питань урегулювання боргів, фонди тощо. В Україні такими установами виступають освітні заклади, громадські організації, Міністерство освіти і науки України, Національний банк України, центри зайнятості та батьки. Проте, рівень довіри населення України до вітчизняного фінансового сектору є вкрай низьким, відбувається система зміна інформаційного контенту щодо фінансових продуктів та інструментів, а системна криза в країні у більшості негативно позначається саме на добробуті домогосподарств.

За результатами дослідження «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія і фінансове благополуччя в Україні», проведеного за підтримки USAID в червні 2019 року, Україна є на одному рівні з найнижчим значенням серед 30 країн в опитуванні ОЕСР, а саме з індексом Польщі – 55% [3]. Різниця між індексом України та більшістю інших країн-вибірки пояснюється нижчими результатами за індикаторами «ставлення до фінансових питань» і «фінансові знання». Причину такої ситуації варто шукати в найбільш ранніх етапах знайомства людини з особистими фінансами – у дитинстві, зокрема у дошкільному періоду виховання дитини. Саме у дошкільному віці дитина розпочинає досліджувати власне положення в суспільстві, шукати причинно-наслідкові зв'язки між певними подіями та явищами.

У все більш складному суспільстві фінансова грамотність широко сприймається як невід'ємна частина освіти. Діти та підлітки як громадяни можуть реалізувати свій потенціал у повному обсязі лише в тому випадку, якщо вони мають фінансові повноваження та спроможність. Це узгоджується з розробкою інтерактивних інструментів навчання, які зосереджуються на

розвитку активної економічної громадянської позиції дитини. З'ясовано, що наразі громадяни України дуже цікавляться фінансовою грамотністю та підтримують її. Українці прагнуть вдосконалювати власні знання щодо того, як правильно розпоряджатися коштами та усвідомлюють важливість цих знань для дітей. Однак громадяни України демонструють полярне ставлення до обговорення фінансових питань: у той час як 40% обговорюють фінансові питання з родичами, 41% взагалі цього не роблять [3]. Це важливо, оскільки обговорення з родичами, зокрема дітьми, – основний спосіб формування родинних цілей, планування витрат, отримання мотивації для заощадження та фінансової поради або інформації, що й обумовлює актуальність дослідження ефективних заходів підвищення фінансової грамотності дитини. У сучасному навчально-виховному процесі переважне місце займають вербальні інструменти взаємодії, недооцінка значення спілкування для розв'язування ключових задач, відсутність цікавих форм та методів організації навчальної діяльності дітей. Тому нагальною потребою сучасної системи освіти є впровадження саме інтерактивних інструментів навчання дітей дошкільного та шкільного віку як найбільш ефективних методів інтелектуального, соціального, духовного розвитку дитини.

Активні інструменти навчання у побуті є найбільш ефективними методами навчання дитини дошкільного віку. Відносно сім'ї, культура фінансової поведінки починається з планування сімейного бюджету і вироблення стратегії реалізації потреб життєвого циклу.

Розуміння планування та складання бюджету, отримання доходу, заощаджень та інвестицій, витрат і кредитів, а також страхових та банківських послуг, майбутнє пенсійне забезпечення є основними елементами програм фінансової освіти на різних освітніх рівнях в усіх розвинутих країнах світу, зокрема США, Великобританії, Німеччині, Італії, Франції, навіть в деяких країнах, що розвиваються, а саме – Бразилії, Ганні, Південно-Африканській Республіці.

Програми фінансової освіти в початкових школах в основному зосереджені на концепціях планування та бюджетування, заощаджень, витрат, кредитування, соціального і пенсійного забезпечення. У середніх школах більшість програм фінансової освіти спрямовані на витрачання та концепцію кредитування, заощаджень, інвестицій та бюджетування. Програми фінансової освіти в коледжі зосереджуються в основному на питаннях бюджетування, використання кредитних карток та компульсивних рішень щодо витрат.

Ми погоджуємося з думкою вчених, які вважають, що відсутність елементарних фінансових знань і навичок обмежує можливості людей щодо прийняття правильних рішень для забезпечення свого добробуту. Сьогодні необхідно проводити якомога більше заходів з підвищення фінансової грамотності молоді, в основу яких повинно бути закладено не інформування, а розвиток практичних умінь та навичок громадян, які є частиною ширшого поняття «фінансова культура».

Фінансова культура – знання, навички та відношення, необхідні для забезпечення відповідальної фінансової поведінки та підвищення фінансової

інклюдії українців [1]. Важливість формування й розвитку основних фінансових навичок (до яких належать також навички особистого фінансового планування, формування оптимального бюджету доходів і витрат, інвестування, користування різноманітними фінансовими продуктами й послугами) обумовлена дедалі зростаючою роллю вартісних агрегатів у житті сучасної людини.

У багатьох країнах світу вміння заробляти й розпоряджатися коштами слугує критерієм успішної фінансової захищеності особистості в суспільстві. Отже, у цьому контексті питання сприйняття грошей і багатства, фінансових атрибутів у світогляді українців набуває першочергового значення і є невіддільним від проблеми формування фінансової культури молоді [5, с. 19]. У міжнародній практиці використовуються різні способи навчання молоді рахувати власний бюджет, бути фінансово обізнаними, володіти базовими знанням про фінансові інструменти, послуги основи соціального та пенсійного забезпечення. Так, наприклад, у Польщі організація Фундація Кроненберг у кооперації із Citi Bank уже більше двадцяти років розробляє і втілює програми для фінансової освіти населення, зокрема програма «Мої Фінанси» є найбільшою молодіжною програмою економічної освіти в Польщі, метою якої є навчання молодих людей приймати раціональні та вигідні фінансові рішення і регулярно оновлювати свої фінансові знання.

«Підприємницька програма» фінансової освіти адресована студентам старших класів середньої школи. Здійснюється у співпраці з Фондом Досягнень Молоді. Мета проекту полягає в передачі знань про підприємництво студентам та допомозі їм розвинути навички та компетенції в цій галузі. Проект Business Startup є національною програмою, що призначена для студентів та випускників.

Учасники проекту проходять навчання і консультування, що розроблені для допомоги їм у перетворенні їх бізнес-ідей в реальний бізнес. Метою програми є стимулювання підприємництва серед студентів і допомога їм у відкритті своїх власних фірм.

У США популяризація освітніх економічних питань здійснюється досить активно, починаючи з початкової школи. Важливого значення набуває формування поведінкових навичок, культури ділової комунікації, здатності відстоювати свої права без порушення прав інших членів суспільства, вміння вести переговори, працювати в команді, приймати на себе ризики і правильно оцінювати шанси на успіх. Важливим є навчання школярів в межах курсу з особистих фінансів навичок користування кредитними картками, вмінню оцінювати і обирати схеми медичного страхування, розраховувати податкові платежі, аналізувати необхідність і доцільність взяття кредиту тощо [4, с. 53].

Велика Британія вважається однією з країн-лідерів у сфері фінансової грамотності. Цьому сприяють, зокрема, досить високий загальний рівень інформованості населення із зазначених питань, розвиненість демократичних інститутів і фінансового ринку, усі учасники якого активно працюють над фінансовою просвітою населення [2, с. 73].

В Україні заходи із підвищення фінансової грамотності серед молоді проводяться силами окремих організацій, проте вони не мають державного масштабу, а подекуди й несуть на меті популяризацію самих установ, що їх здійснюють. Враховуючи передовий зарубіжний досвід та беручи його за основу в життєвих реаліях нашої країни, вважаємо, що для підвищення рівня фінансової грамотності населення перш за все необхідно вжити наступних заходів:

– розпочинати знайомство дітей з базовими економічними поняттями ще з раннього віку. Надзвичайно важливим є формування у дітей навичок ділової культури та поведінки, вміння працювати в команді, ставити цілі та визначати завдання, виховувати лідерські якості та навички ділової комунікації, здатність досягати поставлених результатів, нести відповідальність за прийняті рішення тощо;

– для школярів та студентів необхідно розробити спеціальні курси з фінансової грамотності та закріпити їх як обов'язкові в навчальних планах. У межах курсів формувати навички планування особистих і сімейних фінансів, раціонального використання власних фінансових ресурсів, поєднання накопичення та інвестування коштів, вміння користуватися банківськими послугами, оцінювати та обирати схеми страхування життя, отримати базові знання з відкриття власного бізнесу, здатність використовувати моделі фінансового управління, вміння виявляти тенденції зміни фінансових показників, з'ясовувати їх причини а також прогнозувати можливі наслідки тощо.

Використання фінансово-психологічних тренінг-ігор, на нашу думку, є одним із найбільш ефективних засобів формування фінансової грамотності та елементарних економічних понять, необхідних для входження молоді в сферу економічної діяльності, розвитку інтересу до економічної сфери життя, формування навичок соціально-економічної поведінки та економічної культури. У процесі її проведення відпрацьовуються ті навички, які необхідні людині для досягнення конкретних цілей.

На відміну від традиційних, тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал молоді людини:

– рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної, інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, взаємодії тощо;

– у напрямках підвищення рівня фінансової грамотності надзвичайно важливим є створення системи навчання викладачів для набуття ними відповідних компетенцій та передачі отриманих знань молодому поколінню;

– популяризувати підвищення рівня фінансової грамотності для всіх верств населення через організацію відповідних майстер класів, круглих столів, лекцій, семінарів, конференцій, друкування методичної літератури тощо;

– створити відповідні інформаційно-консультативні центри з надання допомоги населенню з питань страхування, а також банківських, фінансових, податкових послуг тощо;

– необхідно більш активно залучати до освітньої діяльності з фінансової грамотності засоби масової інформації, використовувати соціальні мережі,

розробити спеціалізований веб-сайт для розвитку навичок з фінансових питань різних верств населення.

Від загального рівня фінансової грамотності населення країни багато в чому залежить її економічний розвиток. Низький рівень таких знань призводить до негативних наслідків не лише для споживачів фінансових послуг, але і для країни, приватного сектора і суспільства в цілому. Тому, розробка і впровадження програм з підвищення фінансової грамотності населення повинно стати стратегічним напрямом державної політики. Запропоновані заходи, в рамках підвищення фінансової грамотності населення, сприятимуть підвищенню рівню життя громадян, соціальній стабільності та ефективному розвитку економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Смовженко Т. С., Кузнецова А. Я. Фінансова грамотність населення та її вплив на розвиток економіки України. *Регіональна економіка*. 2013. № 2(68). С. 34–42.
2. Столярова А. А., Шахназарян Г. Э. Анализ мировой практики развития финансового образования и повышения финансовой грамотности населения. *Финансы и кредит*. 2010. № 34 (418). С. 72–78.
3. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні: Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». К., 2019. 49 с. URL: http://www.fst-ua.info/wpcontent/uploads/2019/06/Financial-Literacy-Survey-Report_June2019_ua.pdf.
4. Шахназарян Г. Э. Финансовая грамотность населения в свете современных тенденций развития образования. *Финансы и кредит*. 2008. № 20 (308). С. 51–58.
5. Юрій С. І., Кізима Т. О. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 16–25.